

ОБ'ЄКТИ СУТТЄВОСТІ В ОБЛІКОВІЙ ПОЛІТИЦІ ПІДПРИЄМСТВА

Визначено об'єкти суттєвості облікової інформації при формуванні облікової політики підприємства; узагальнено значення порогу суттєвості для окремих об'єктів обліку.

Ключові слова: облікова політика, істотність, поріг істотності.

Постановка проблеми. Формування ринкової економіки, наявність різних форм власності, розширення міжнародних економічних зв'язків українських підприємств є основою для впровадження в організацію бухгалтерського обліку облікової політики, яку підприємство визначає самостійно. Ступінь свободи підприємства у формуванні облікової політики обмежений державною регламентацією бухгалтерського обліку, яка надана переліком методик і облікових процедур, серед яких, однак, припустимі альтернативні варіанти.

Попередньо проаналізована комбінація можливих варіантів облікової політики дає змогу підприємству ефективно здійснювати господарську діяльність. Прийняті під час формування облікової політики способи ведення обліку, які суттєво впливають на оцінку та прийняття рішень зацікавленими користувачами бухгалтерської звітності, підприємство повинно розкривати. У зв'язку з цим визначення об'єктів, для яких застосовується суттєвість та оцінки рівня суттєвості інформації у складі облікової політики підприємства в останній час набуває важливого значення. Дискусійним є питання щодо способів визначення рівня суттєвості як при формуванні бухгалтерської інформації, так і при підтвердженні фінансової звітності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі питання суттєвості досліджували вчені, зокрема: С.Л. Береза, В.А. Дерій, Г.Г. Кірейцев, Є.В. Мних, М.С. Пушкар, Я.В. Соколов, В.В. Сопко, М.Г. Чумаченко, проте увага авторів здебільшого зосереджувалася на застосуванні принципу суттєвості під час формування та перевірки фінансової звітності підприємства.

Метою дослідження є визначення об'єктів суттєвості під час формування облікової політики підприємства та відображенні показників фінансової звітності, а також узагальнення значень порогу суттєвості для окремих об'єктів обліку, які можуть бути використані для закріплення в обліковій політиці.

Викладення основного матеріалу дослідження. Концепція матеріальності почала розроблятися у 70-х рр. та викликала дискусію серед методологів бухгалтерського обліку.

Слово «суттєвість» походить від слова «суть». Праслов'янські витоки останнього ведуть до значень: присутній, дійсний (за Фасмером¹).

В англійській економічній лексиці «суттєвість» – це матеріальність. Відповідне англійське слово «materiality» від латинського слова «materia» «субстанція, з якої що-небудь зроблено». Матеріальність вважається як значимість, фундаментальність, важливість, оскільки вона є ознакою здатності впливати на матеріалізацію – здійснення.

В економіці суттєвість використовується з поняттями інформації, помилки. У даний час існує декілька визначень суттєвості, у зв'язку з чим виникають проблеми практичного характеру. Суттєвість є «порогом визнання» цінності (релевантності) та надійності інформації, яка впливає на економічні рішення, що приймаються користувачами.

Визначення суттєвості інформації передбачено Міжнародними стандартами фінансової звітності, національними П(С)БО, а також Міжнародними стандартами аудиту.

Комісія з цінних паперів і бірж США передбачає застосовувати «суттєвість» як вимоги щодо представлення інформації з тих питань, про які потрібно інформувати середнього вкладника. В судовій американській практиці використовується поняття «середній держатель акцій», а у виданнях Американської асоціації аудиторів інформований вкладник. У результаті дослідження, що проводилося протягом декількох років, Комісія виявила, що багато компаній не висвітлюють важливі статті у фінансових звітах на підставі того, що вони є несуттєвими, та опублікувала Бюлетень № 99 «Суттєвість», який представляє позицію Комісії щодо визначення суттєвості у відсотковому та грошовому вимірниках.

Монтгомері висловлював наступну думку на практиці, вирішуючи питання про те, чи достатньо матеріальною є інформація, щоб внести відповідні зміни: слід розмежовувати меншу та більшу ступінь матеріальності [5, 37–38].

Американський інститут дипломованих громадських бухгалтерів (American Institute of Certified Publ © С.М. Лайчук, 2014 ть від професійного судження бухгалтера та

¹Макс Фармер – німецький мовознавець, лексикограф

існуючих обставин. Тобто займає нейтральну позицію і не роз'яснює підходи щодо визначення та оцінки суттєвості.

У Великобританії Рада з бухгалтерських стандартів (Accounting Standard Board – ASB) вважає, що інформація є суттєвою, якщо її відсутність або викривлення може вплинути на економічне рішення користувача, засноване на фінансовій звітності. Суттєвість залежить від величини інформації, що розглядається у конкретних обставинах її не приведення або викривлення.

Рада з міжнародних стандартів фінансової звітності (International Accounting Standards Board – IASB) визначає суттєвість як якісну характеристику облікової інформації під час складання фінансової звітності на основі МСФЗ (International Accounting Standards / International Financial Reporting Standards IAS/IFRS). У Концепції складання та представлення фінансової звітності за МСФЗ, суттєвість є критерієм доцільності, а суттєвою визнається інформація у фінансовій звітності, якщо її відсутність чи викривлення може вплинути на економічні рішення користувачів, що приймаються на підставі фінансової звітності. МСФЗ 1 «Представлення фінансової звітності» (IAS 1 «Presentation of Financial Statements») не встановлює будь-якого вартісного або іншого оціночного критерію суттєвості [6]. На думку Н.А. Каморджанової для визначення та оцінки суттєвості потрібна реалізація професійного судження, заснованого на оцінці потреб обізнаних користувачів, які розумно користуються фінансовою звітністю [2].

У Росії вимога суттєвості закріплена в п. 4 ст. 13 Федерального закону від 21.11.1996 № 129-ФЗ «Про бухгалтерський облік», відповідно до якого пояснювальна записка до річної бухгалтерської звітності повинна містити суттєву інформацію про підприємство, його фінансовий стан, співставності даних за звітний та попередні роки, методи оцінки та суттєві статті бухгалтерської звітності.

Згідно з НС(П)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» суттєвою інформацією вважається інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності. Суттєвість інформації визначається відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності та керівництвом підприємства [7].

Принцип суттєвості як один з основоположних принципів аудиту визначає концепцію достовірності інформації в аудиторській діяльності. Згідно з цим принципом під суттєвістю розуміється не абсолютна точність даних, а міра їх точності, яка дозволить користувачеві даних робити на їх основі правильні висновки щодо фінансового стану підприємства, результатів його господарської діяльності і приймати рішення.

Тобто суттєвість розглядається не тільки з точки зору користувача звітної інформації але й з позиції аудитора. Тоді суттєвість – це максимально припустимий розмір помилкової або пропущеної суми у фінансовій звітності, якою аудитор може знехтувати, тому що вона не вплине на рішення користувачів звітності.

Суттєвість в аудиті виступає в трьох аспектах: 1) як граничний розмір відхилення; 2) як критерій вибору об'єкта й процедур його перевірки (при плануванні та при проведенні тестування); 3) як фактор, що впливає на вибір виду аудиторського висновку.

Порядок визначення рівня суттєвості в аудиторській практиці не регламентується, тому аудиторські фірми встановлюють його самостійно.

Суб'єктами визначення суттєвості облікової інформації є органи, які уповноважені на регулювання питань бухгалтерського обліку і фінансової звітності, та власник (власники) або уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів.

Ознаками суттєвості облікової інформації є її кількісні та якісні характеристики, важливі для користувачів такої інформації. Суттєвість вказує рамки, в яких інформація може ігноруватися або обов'язково братися до уваги під час ухвалення рішення керівниками чи власниками підприємства.

В економічній літературі зустрічаються різні терміни для визначення величини суттєвості: «поріг суттєвості», «межа суттєвості», «поріг істотності», «межа істотності». «На практиці такі поняття дозволяють приймати суб'єктивні судження та надають свободу вибору» – зазначають М.Р. Метьюс і М.Х.Б. Перера [4, С. 460]. Вважаємо, що така кількість термінів пов'язана із перекладом.

В українському законодавстві застосовується термін «поріг суттєвості», який визначений як абсолютна або відносна величина, яка є кількісною ознакою суттєвості облікової інформації [3].

У Національному Стандарті бухгалтерського обліку Росії «Облікові політики, зміни у бухгалтерських оцінках, помилки та наступні події» поріг значимості (суттєвості) – попередньо встановлений суб'єктом критерій для визначення необхідності представлення або виправлення інформації у фінансових звітах, враховуючи можливість впливу цих представлень або виправлень на економічні рішення користувачів [8].

В зарубіжній практиці як суттєві розглядаються суми, що складають 5–10 % суми доходів або активів. При цьому поріг суттєвості залежить від розміру підприємства.

Об'єкти щодо яких застосовується поняття «суттєвість», зображено на рисунку 1. Для визначення рівня суттєвості розроблені методики, в яких залежно від виду базового показника визначена у відсотках частка відхилення, що допускається.

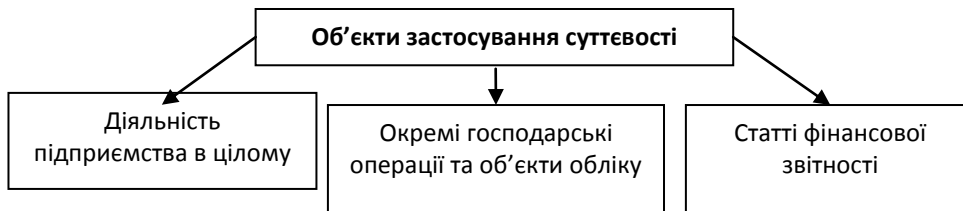

Рис. 1. Об'єкти застосування суттєвості

Фактично за допомогою оцінки встановлюється, чи має інформація про певні об'єкти або господарські операції ознаки суттєвості, чи потрапляє вона в межі суттєвості. Так, результатом застосування критеріїв суттєвості до підприємства в цілому може бути прийняття рішення щодо використання яспрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності за умови, що обсяги діяльності підприємства нижчі від встановленого законодавством порогу суттєвості.

У П(С)БО межа суттєвості щодо окремих статей не завжди конкретизується, а тому суттєвість окремих господарських операцій та об'єктів обліку визначається керівництвом підприємства, якщо інше не передбачено положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Зведені дані про поріг суттєвості для різних статей звітності та показників підприємства, рекомендовані Міністерством фінансів України, які можуть бути використані для відображення в обліковій політиці підприємства, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Значення порогу суттєвості для окремих об'єктів обліку, які можуть бути використані для закріплення в обліковій політиці

№ з/п	Об'єкт визначення суттєвості	Базовий показник	Поріг суттєвості
1	2	3	4
1	Активи	Активи	до 5 %
2	Зобов'язання	Зобов'язання	до 5 %
3	Власний капітал	Власний капітал	до 5 %
4	Доходи і витрати	Чистий прибуток (збиток) підприємства	до 2 %
5	Статті Звіту про рух грошових коштів	Чистий рух грошових коштів (надходження або видаток) відповідно від операційної, інвестиційної або фінансової діяльності за звітний період	у межах від 1 до 10 %

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
6	Переоцінка або зменшення корисності	Чистий прибуток (збиток) підприємства або відхилення залишкової вартості об'єктів обліку від їх справедливої вартості	до 1 % до 10 %
7	Розкриття інформації про сегменти для визначення звітного сегмента	Величина відповідно до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) або фінансових результатів сегмента, або активів усіх сегментів підприємства	до 10 %
8	Для визначення подібних активів	Різниця між справедливою вартістю об'єктів обміну	не більше 10 %
9	Неприбуткові організації	Величина від суми надходжень на провадження статутної діяльності	до 0,5 %
10	Визнання фінансової оренди	Строк корисного використання об'єкта оренди	до 75 %

11	Інші господарські операції та об'єкти обліку	Обсяги діяльності підприємства, характер впливу об'єкта обліку на рішення користувачів та інших якісних чинників, які можуть впливати на визначення порогу суттєвості	в межах від 1 % до 10 %
----	--	---	-------------------------

Дослідивши змісти 50-ти наказів про облікову політику підприємств м. Житомира та Житомирської області, встановлено, що в них відсутня інформація щодо рівня порогу суттєвості взагалі. Тобто на більшості підприємств накази про облікову політику мають формальний характер і не розкривають особливостей організації бухгалтерського обліку.

Зупинимося на вимогах чинного законодавства щодо представлення суттєвої інформації у фінансовій звітності. Так, кожен суттєвий статтю слід наводити у фінансовій звітності окремо, а несуттєві статті об'єднувати зі статтями, подібними за характером або функціями. Суттєвість статті визначається її величиною і характером, що розглядається разом. Окремі, однакові за характером об'єкти бухгалтерського обліку, доцільно об'єднувати в одну статтю навіть якщо величина кожного виду об'єктів є суттєвою.

Статті, які мають суттєву величину і відрізняються за характером або функціями, слід подавати окремо. Зокрема, не можна об'єднувати такі статті фінансової звітності:

- монетарні та немонетарні;
- поточні та непоточні;
- операційні та неопераційні;
- відсоткові та невідсоткові.

Стаття, яка не є суттєвою для окремого подання її у фінансовому звіті, може бути достатньо суттєвою для окремого розкриття її в Примітках до фінансової звітності.

Таким чином, на рівні підприємства потрібно не лише визначити, яка інформація щодо об'єктів обліку є суттєвою, а й класифікувати суттєві статті за певними критеріями для представлення їх у звітності підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Суттєвість є однією з основних характеристик облікової інформації, яка формує склад показників бухгалтерської звітності. Тому рівень суттєвості та методи його визначення мають важливе значення як для бухгалтера, так і для аудитора, а також для користувачів бухгалтерської звітності.

2. Підприємства під час формування облікової політики мають встановити критерії порога суттєвості, зазначивши й обґрунтувавши їх у наказі про облікову політику.

3. Суттєвість як характеристика звітної інформації потребує, з одного боку, чіткого відокремлення суттєвої інформації та її представлення у звітності, а з іншого боку, повноти відображення всіх операцій, які можуть вплинути на оцінку значимого показника бухгалтерської звітності.

Список використаної літератури:

1. Суттєвість в обліковій політиці підприємства / Т.Т. Дуда, П.О. Коронівський, І.В. Левицька // Вісник Хмельницького національного університету / Економічні науки. – 2011. – № 1. – С. 68–70.
2. Каморджанова Н.А. Особенности применения компетентностного подхода при формировании существенности в бухгалтерском учете / Н.А. Каморджанова, М.А. Гордеева / Управление экономическими системами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uecs.ru/teoriya-sistem/item/978-2012-01-26-05-06-59>.
3. Лист Міністерства фінансів України «Щодо суттєвості у бухгалтерському обліку і звітності» від 29.07.2003 р. № 04230-108.
4. Мэтьюс М.Р. Теория бухгалтерского учета : учебник / М.Р. Мэтьюс, М.Х.Б. Перера ; пер. с англ., под ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирновой. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1999. – 663 с.
5. Монтгомери Аудит / Монтгомери. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 329 с.
6. МСБО 1 «Подання фінансової звітності» (IAS 1 «Presentation of Financial Statements») [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_013/paran2#n2.
7. НС(П)БО «Загальні вимоги до фінансової звітності» / затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73.
8. Национальный стандарт бухгалтерского учета «Учетные политики, изменения в бухгалтерских оценках, ошибки и последующие события» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.contabilsef.md/newsview.php?l=ru&idc=499&id=7979>.

ЛАЙЧУК Світлана Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми організації бухгалтерського обліку на підприємстві;
- методика обліку орендних операцій.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2014